

Legekontorets skuespill

■ ANNA TARALDSEN HELDAL *medisinstudent ved Universitetet i Bergen*

Forord

Legerollen har endret seg de siste tiår fra å være en opphøyet autoritet til i større grad å være en teamleder i panelet der pasienten er eksperten på sin sykdom. Likevel er det noe universelt med legerollen som er rigid overfor tidens tann: Legerollen tillegges fremdeles høy sosial status og faglig autoritet. Innhold som lett kan komme i konflikt med den moderne legerollen.

Den amerikanske sosiologen Erving Goffman kom i 1959 ut med boken «The Presentation of Self in Everyday Life». Med denne boken og utviklingen av begrepsapparatet og synsmåter har Goffman vært skoledannende for en måte å forstå grunnleggende trekk ved samfunnet på.

Sentralt i hans tenkning er «situasjonsdefinisjon», og at vi i samhandling trenger å forstå hvilken situasjon vi er i, og hva slags aktør vi er i den aktuelle situasjonen. Som aktør spiller vi en rolle der vi opptrer for et publikum. Publikum spiller også roller i dette spillet, og alle er klare over at man spiller ulike roller på den sosiale arenaen. Han bruker dramaturgiske prinsipper og teaterets synsvinkel for å forklare vårt komplekse sosiale spill. Hvordan vi spiller roller, presenterer oss selv og spiller ut ulike sider av rollene vi inntar er ikke overflatefenomener, men grunnleggende trekk ved et samfunn.

Et viktig begrep og tenkemåte Goffman utvikler, godt forankret i teaterets verden, er tanken om et «frontstage» og et «backstage». Rollen fylles ved å overkommunisere det vi ønsker å presentere, men underkommunisere det vi ønsker å skjule. Det vi ønsker å skjule kan spilles ut backstage. Dette handler ikke om frontstage som en fasade og et backstage som mer «autentisk», men er en måte å organisere og mestre hverdagslivet på.

Fortellingen

Prolog

Legekontoret ligger i førsteetasje av en litt nedsarvet lavblokk i et slitent område. Jeg ringer på ringeklokken, og etter kort tid durer det som signal på at døren nå kan åpnes. Innerst i gangen er døren inn til legekontoret. Jeg entrer. Inn gjennom forhenget til scenen der jeg skal ha en birolle de neste fire ukene.

Kontoret består av en gang, et venterom, et lite labrom, et behandlingsrom og til sist legens kontor. Fem ulike scener som det veksles mellom. Men hvor er pauserommet?

Scener fra legekontoret

DAG 1: Den høyt skattede kontordamen viser meg flere vaser som er laget av en pasient. Vasene blir et litt unødvendig supplement til et overfylt labrom. Men kontordamen kan ikke annet enn å la de stå framme i respekt for pasienten som har gitt dem.

DAG 2: Kontordamen er vekke fra kontoret. Jeg sitter på laben og har logget meg på winmed for å lese om dagens pasienter. Det kommer en dame inn døren som jeg leser fortvilelse i øynene på. Hun blir veldig skuffet når jeg forteller at kontordamen er ute for en stund. Hun går fram og tilbake i gangen, det er tydelig at hun ikke vil gå, og trenger noen å snakke med. Jeg ber henne komme inn på laben. Hun blir takknemlig, og setter seg ned i en stol. Hun gråter, og holder for ansiktet sitt med hendene. Etter en halv times tid går det opp for meg at dette er pasienten som kommer med vasene. Jeg skjønner at denne pasienten trenger å få lette sitt hjerte, få litt støtte for det hun tenker og eventuelt litt veiledning for valg hun skal gjøre den dagen: Alvorlig syk datter. En ektemann som lukker seg inn i seg selv. Følelse av å være alene i verden. Etter en times tid går hun ut igjen med lettet hjerte og er takknemlig for at jeg har tatt meg tid til å høre på henne.

Plutselig går jeg fra å være studenten til å bli legen. En frontstagelege. Nå må jeg framstå som sikker og profesjonell, og henter fram Sokratiske samtalekunst samtidig som jeg prøver å kartlegge på hvilket nivå denne pasienten trenger hjelp fra. Rolleskiftet fra student til lege skjer uten forberedelse eller muligheter for retrett. Det er ingen pauserom på legekontoret. Laben er det nærmeste man kommer et pauserom, men det er vindu inn fra venterommet, og man kan hele tiden iakttas. Kontoret stenges heller aldri. På legekontoret er jeg konstant synlig for alle, og må innta den rollen som forventes av meg avhengig av hvem som kommer inn døren. Etter den opptrøden savner jeg pauserommet. Jeg savner et backstage.

DAG 5: Klokken nærmer seg tolv, og jeg er sulten. Jeg har sittet inne hos legen og hørt på konsultasjoner siden klokken åtte om morgenen. Jeg sniker meg ut samtidig med at en pasient er ferdig. Når jeg kommer ut døren fra legekontoret ser jeg at damen med vasene har inntatt den ene stolen på laben.

Akkurat da hadde jeg sett fram til en liten halvtime der jeg kunne slappe av, prate litt

om det som faller meg inn uten å bry meg altfor mye om hvordan jeg framstår for pasienter. Og jeg liker å sitte og prate med kontordamen, hun har noe tillitsvekkende, raust og medmenneskelig over seg som jeg godt forstår at pasientene også vil ha del i. Og jeg erfarer i løpet av praksisen at det hver dag kommer pasienter som setter seg inn på laben med kontordamen og opplever relasjonen som noe mer enn et profesjonelt forhold.

Hva skulle jeg gjøre? Gå inn igjen på legekontoret og fortsette som den ivrige studenten uten mat? Nei, altfor sulten til det. Sette meg inn på behandlingsrommet og lukke døren inn dit? Der var de stadige småkirurgiske inngrepene lite appetittvekkende assosiasjoner å innta maten med. Konklusjonen er at jeg må sette meg inn med kontordamen og damen med vasene inne på laben. Men hvordan skal jeg presentere meg? Er jeg legen? studenten? kollegaen? Hvilken arena er jeg på, og hvordan skal jeg kommunisere rollene jeg veksler mellom? Det er vanskelig, og resultatet blir en forvirret opptreden der vi plukker opp tråden fra forleden dag vekslede med kontordamen som snakker om leilighetspriser og det å investere i leilighet og jeg som forteller litt om lille tullaen min med varmt hjerte. Jeg blir opptatt av å være den joviale, «nedpå»-legen som har et avslappet forhold til å lunsje over diverse sosiale problemer til damen med vasene.

DAG 9: Damen med vasene kommer for gynekologisk undersøkelse. Og jeg tenker «dette går ikke, jeg kan ikke ta på meg legerollen igjen og være med på gynekologisk undersøkelse med denne pasienten». Det føles helt feil. Og jeg trekker meg vekk fra scenen.

Rollespillet blir for komplisert. Jeg har vært backstage med en pasient, og relasjonen kan ikke flyttes frontstage igjen. Kontordamen er med på oppfordring fra legen, men jeg får aldri spurt henne om hennes opplevelse av det.

DAG 12: Damen med vasene kommer innom legekontoret for å vise strikketøyet sitt samt bilder av barna sine. Jeg skryter av strikketøyet hennes, og syns hun har noen flotte barn. Hun gråter over datterens sykdom og den tause mannen. Jeg glir inn i legerollen igjen og prøver å gi henne håp i god Hippokratisk ånd. Hun strikker til barnebarnet sitt. Og som mamma kan jeg gladelig formidle hvor kjekt det er å få hjemmestrikket tøy.

DAG 15: Damen med vasene kommer innom for å få henvisning til fysioterapeut. Hun må inn til legen. Jeg blir sittende igjen på laben. Selv for en fysioterapirekvisisjon blir det feil å følge med henne inn på legen sitt kontor. Vår litt mer uformelle pasient-legearena har utviklet seg på laben, mens inne på legekontoret føler jeg meg som en påtrengende venn. Legekontorets kvasi backstage-område er en arena der pasienter kommer uten avtale og slår seg ned som gjester i et kaffebesøk. Det lar seg i liten grad kombinere med den profesjonelle legen eller interesserte studenten på legens frontstagearena inne på hans kontor.

DAG 17: Damen med vasene kommer innom med en kaffekopp. Hun er fortvilet og vil så gjerne hjelpe mannen sin. Hun, kontordamen og jeg blir enige om en annen strategi hun kan forsøke for tilnærming til mannen. Damen med vasene drar fra legekontoret i ettertenksomhet.

DAG 20: Damen med vasene kommer med to vaser. En til meg og en til kontordamen. Jeg skal få den fineste. Hun er glad idag. Datteren har blitt bedre av sin sykdom. Hun har endelig klart å få mannen sin til å prate. Idag skal de besøke datteren deres sammen og så gå ut og spise. For første gang være sammen etter flere måneder med taushet. Det er min siste dag på kontoret. Jeg takker for vasene og er glad på hennes vegne.

Relasjonen til damen med vasene går langt utover det man forventer av en kontordame-pasient-relasjon. Det er skapt både av legekontorets fysiske utforming og måten kontordamen håndterer pasientene på. Legen sitter trygt inne på sitt legekontor, og tar ikke del i scenene som utspiller seg på utsiden. For damen med vasene blir vasene et objekt som markerer at også hun er med i regien av scenen. Det bidrar til å utydeliggjøre frontstage- og backstageområdet for aktørene.

Epilog

Hjemme i stuen står det en vase. En vase gitt av en dame som var pasient på et legekontor jeg var utplassert på i en måned. Vi ble kjent på laben. Vasene er trygt plassert backstage nå. Helt pasientfritt.

Etterord

Legekontoret kan fra utsiden på mange måter fortone seg litt borgaktig fordi det må låses opp for å få komme inn. Men på innsiden kan man etterhvert oppfatte at grensene er mindre fast enn en borg. Det er både en uventet kvalitet ved legekontoret, men samtidig skaper det forvirring i forhold til rollespillet og hva slags aktør man er. Pasientene, slik jeg opplevde det, setter stor pris på dette lavterskeltilbudet på laben. Men samtidig reduserer det spillerommet for kontordamen da det blir vanskeligere å sette grenser de gangene det er nødvendig. Spillet brytes litt sammen.

Som utplassert på legekontor var jeg på den ene siden snart lege, men samtidig også fremdeles student som enda ikke er ferdig utlært. Jeg var der i fire uker, og måtte forholde meg til både kontordamen og legen som en slags kollega. De ikke til enhver tid klart definerte rollene samt en utydelig labscene gjorde oppholdet mer komplisert enn det jeg hadde sett for meg på forhånd. Det er kanskje enklere å takle en arbeidsdag på et legekontor i konstant frontstage når rollen er mer tydelig definert. Men for meg ble det helt åpenbart at jeg aldri skal jobbe i en allmenpraksis uten et backstageområde. Et lunsjrom enkelt og greit.

Anne.T.Heldal@med.uib.no